

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 68 Yılı: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 68 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3815

VECHÎ'NİN GELİBOLU ŞEHRENGİZİ VECHÎ AND THE SHEHRENGİZ OF GALLİPOLİ

Doğan EVECEN*
M. Esat HARMANCI**

Öz

Osmanlı şehir hayatına tarihçiler ve kültür tarihçileri dışında şairlerin gözünden bakabildiğimiz önemli eserlerin başında şehrengizler gelmektedir. Türk edebiyatında 16. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan bu türün çoğunlukla sosyal ve iktisadî açıdan canlılık gösteren şehirler için yazıldığı görülmektedir. “Şehrin güzellerinin ve güzelliklerinin anlatıldığı bir tür” olarak bilinen şehrengizler, aynı zamanda dönemin siyasi, sosyal, iktisadî ve kültürel hayatı hakkında bilgiler vermektedir. Bu yüzden şehrengizler bize dönemin şiiri, şehri ve insanı hakkında ipuçları vermektedir.

Vechî'nin kaleme aldığı Gelibolu Şehrengizi, Gelibolu hakkında yazılmış ilk şehrengiz olma özelliğine sahiptir. Klasik bir şehrengiz olarak düzenlenen eser, diğer örneklerle nazaran kısa bir şehrengiz özelliğine sahip olup 46 beyitten oluşmaktadır. Şehrengizin güzeller bölümünde 10 güzel, 2'şer beyitle isim, meslek, lakap/atası gibi özellikler etrafında anlatılmıştır. Çalışmaya konu edinilen eser tek nüshadır. Bu çalışmada bu türe örnek teşkil eden eserin müellifi Vechî'nin hayatı hakkında bilgiler verilmiş Gelibolu Şehrengizi, şekil ve muhteva yönünden incelenerek metin çeviri yazı ile aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Şehrengiz, Vechî, Gelibolu, Şehir.

Abstract

Apart from historians and cultural historians, shehrengizs one of the most important works that we can see from the eyes of poets for Ottoman city life. It is seen that this genre, which started to be seen in Turkish literature from the 16th century onwards, was written mostly for the cities showing social and economic viability. The works known as the verse genre in which the beauties and beauties of the city are being told as shehrengizs, also give information about the political, social, economic and cultural life of the period. Therefore, the citys' poems give us clues about the poetry, the city and its people.

Gelibolu Shehrengiz written by Vechî, has the property of being the first shehrengiz about Gelibolu. This edited work, a classical shehrengiz, has a feature of short shehrengiz compared to the other samples composing of 46 couplets. In the beauty part of the shehrengiz, 10 beauties are being told around properties such as name, profession, nickname/father's name by couplets in twos. The work being issued in this study is a single copy. In this study, information is given about the life of Vechî, the author of the work which sets an example to this genre, Shehrengiz of Gallipoli were analyzed in terms of form and content and translated with text.

Keywords: Classical Turkish Literature, Shehrengiz, Vechî, Gelibolu, City.

*Öğr. Gör., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Genel Kültür Dersleri Bölümü, e-posta: doganevecen@iyte.edu.tr

** Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, esatharmanci@yahoo.com

Giriş

Klasik Türk şiirinin muhteva yönünden özgün sayılabilecek bir türü olan, bir şehrin esnaf güzellerini tarif eden şehrengizler, o devirde meslekleri ve meşrepleri ile şöhret olmuş kişileri tanıtmalarıyla dönemin sosyo-kültürel ve iktisadî hayatı konusunda bilgiler vermektedir. İlk ortaya çıktığı dönemde “şehir-âşûb (şehir karıştıran)” eserler olarak anılan şehrengiz türü, içerik olarak bakıldığında şehir biyografisinden ziyade tasvir ve benzetmelerle şöhrete layık renkli simaları teşhir etmektedir.

Şehrengiz türünün XVI. yüzyılda klasik Türk şiirinde yeni bir arayışın ifadesi olarak adlandırabilecek bir yaklaşımla Mesihî tarafından Edirne (1512) örneği ile ortaya çıktığı bilinmektedir. Meşrepleri ve hayata bakışları bakımından da benzeşen “şöhretli” şairler (Zâtî, Taşlıcalı Yahyâ, Lâmi’î Çelebi, Hayretî vd.) tarafından türün örnekleri verilerek cazip hale gelen şehrengizlerin XVI. ve XVII. yüzyıllarda adeta bir “moda” haline geldiği görülmektedir (Levend, 1957, 14).

Şehrengizlerle ilgili çalışmalar, Mustafa İzzet Deliçay’ın bitirme tezi ile başlamıştır.¹ Tez, türün tanıtılması ve anlaşılması noktasında ilk çalışma olması itibarıyla önem kazanmaktadır. Şehrengizlere dikkati çeken ikinci çalışma Agâh Sırrı Levend’in *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*² adlı çalışmasıdır. Sonraki dönemlerde araştırmacıların dikkatini çekmeye başlayan şehrengizler üzerine birçok çalışmanın da yapılmasıyla tür hakkındaki bilgilerin çoğaldığı görülmektedir.

Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul adlı çalışmada Levend, şehrengiz türü üzerine değerlendirmelerde bulunmuş ve tespit edebildiği 46 şehrengize dair bilgiler vermiştir. Çalışmamızın konusu olan *Gelibolu Şehrengizi* hakkında da bu eserde bilgiler vermiştir. *Şehrengiz*’le ilgili olarak; şairinin Vechî olduğu, H. 1019/M.1610/11’de vefat ettiği, eserin H.951’den önce yazıldığı bilgilerini vermiştir. Ayrıca *Gelibolu Şehrengizi*’nin baş tarafının eksik olduğunu, ilk beytinin; *Be-gâyet hûbdur âb-ı revânî / Kişi bakdukca hazz eyler revânî* olduğunu ifade ederek malum *Şehrengiz*’in bölümleri hakkında bilgiler vermiştir (Levend, 1957, 35). Kaynaklarda Vechî tarafından yazılmış *Gelibolu Şehrengizi* dışında Gelibolulu Mustafa Âlî’nin (1541-1600) de *Gelibolu* hakkında yazdığı bir şehrengiz bulunmaktadır.³ Yazılış tarihi, neşredilen metnin sonundaki kayıttan 1552’den önce olduğu anlaşılan Vechî’ye ait *Gelibolu Şehrengizi*’nin, H. 975’ten önce kaleme alındığı tahmin edilen Gelibolulu Mustafa Âlî’nin şehrengizinden önce mi yoksa sonra mı yazıldığı konusunda kaynaklarda kesin bir bilgi yer almaz. *Şehrengiz*, Mustafa Âlî’nin 1561-1567 yıllarına tarihlenen şiirleri içine alan divan nüshasında yer alması bakımından Vechî’nin eserine göre daha geç bir dönem ürünü sayılabilirse de istinsah sırasında, divanlarındaki şiirler arasında kronolojiye uygun düşmeyen tasarruflar da görülmektedir.⁴ Ayrıca, Gelibolulu Mustafa Âlî’ye ait olan ve dönemin şairleri hakkında bilgiler içeren *Kühû’l-Ahbâr*’ın tezkire kısmında, Gelibolulu olduğu ve bu şehir hakkında şehrengiz yazmış olmasına rağmen Vechî’ye yer vermemesi, bu konuda kafa karışıklığına neden olmaktadır. Bütün bu belirsizlik ifadelerine rağmen 1552’ye tarihlenebilen Vechî’nin *Gelibolu Şehrengizi*’nin 1541 doğumlu, dolayısı ile 11 yaşındaki Gelibolulu Mustafa Âlî’den önce yazmış olduğuna ve metinde yer alan Sultan Süleyman’ın veziri Kasım Paşa övgüsü dolayısı ile de bu tarihlendirmenin vezirin ölüm tarihi olan 1553’ten önce olması gerektiğine hükmedebiliriz.

¹ Bkz. Mustafa İzzet Deliçay (1936). *Türk Edebiyatında Şehrengizler*. Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.

² Bkz. Agâh Sırrı Levend (1957). *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları.

³ Bkz. İsmail Hakkı Aksoyak (1996). Gelibolulu Mustafa Âlî’nin Gelibolu Şehrengizi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1996, S. 3, s. 157-176.

⁴ “Âlî’nin divanları arasında tam bir kronolojik ayırım olmayıp birinden diğerine farklı devrelerin şiirleri aktarılmış, öncekilerine sonradan yazdıklarını da katmıştır. Bazen de ilk divana aldığı manzumelerine diğer divanlarında yer vermemiştir. Örnek olarak divanın ilk tertibindeki *Gelibolu Şehrengizi* diğer tertiplerde yer almaz.” İsmail Hakkı Aksoyak, Mustafa İsen, “ÂLİ/ÇEŞMİ, Gelibolulu Mustafa”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyat isimlersozlugu.com/> [erişim tarihi: 10.10.2019]

1. Vechî'nin Hayatı

*Gelibolu Şehrengîzi'*ne dair tek bilgi, metnin sonundaki 1552'ye tarihlenen kayıttır. Türk edebiyatı tarihinde Gelibolulu olmak üzere; Antakyalı, İsfahanlı ve Sencarlı dört Vechî'ye rastlanmaktadır.⁵ Konuyla ilgili en eski kaynak, Sehî Bey'in *Heşt-Bihîşt* adlı tezkiresidir. Vechî başlığı altında oldukça sınırlı bilgi veren tezkirede Vechî için "Geliboluludur. Hoş-tab' yigittür." şeklinde bir ifadenin dışında bir matla beytine yer verilmiştir (İpekten vd., 2017, 178). Tezkiredeki bu ifadeden ve divanındaki Gelibolu'ya ait gazellerinden dolayı çalışmaya konu şehrengiz şairinin Gelibolulu Vechî olduğu tahmin edilmektedir fakat Agâh Sırrı Levend'in şairin ölüm yılını 1610/1611 olarak belirtmesi bir karışıklık meydana getirirse de (Levend, 1957, 36) söz konusu tarihte ölen Vechî'nin 1538 yılında tamamlanmış olan *Heşt-Bihîşt*'te yer alması bu yanlışlığı ortadan kaldırmaktadır. Çünkü ölüm tarihi H. 1019 - M.1610/1611 yılı olan Vechî, Gelibolulu değil Mısır'da ölen Antakyalı Vechî'dir. Şehrengiz yazarı Vechî'nin *Heşt-Bihîşt*'te adı geçen, 1534 yılında yazılan *Mecma'u'n-Nezâ'ir* adlı eserde ve 1560/1561' de derlenen *Pervâne Bey Mecmuası*'nda da nazire şüirleri bulunan (Köksal, 2013: erişim tarihi: 07.06.2019) Gelibolulu şair Vechî olduğu ve *Gelibolu Şehrengîzi'*ni en geç 1552'de yazdığı anlaşılmaktadır. Nitekim metinde yer alan Sultan Süleyman'ın veziri Kasım Paşa övgüsü de şairin adı geçen vezirin ölüm tarihi olan 1553'ten önce hayatta olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca Gelibolulu Vechî, şehrengiz şairi olduğunu kanıtlar nitelikte *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'de Âhî'ye yazdığı nazirede bizzat anlatır. Vechî'nin *Seyr iden kişi Gelibolicek'ün dil-berlerin / Bakmadı hergiz Sitanbul u Kalata'dan yana* (Köksal, 2012, 129) beytinde Gelibolu güzellerinin İstanbul ve Galata güzellerinden daha üstün olduğunu, Gelibolu güzelleri dururken diğerlerine kimsenin bakmayacağını dile getirmiştir. Vechî'nin Gelibolu için benzer övgüyü *Dvân*'ında yer alan, *Neye şeh-i Gelibolu müşerrefdür güzellerle / Ki her birisi meşhûr oldı bin dürlü gazellerle* (Vechî, Divan, G. 158/1) beytinde de işlemiştir. Bu ifadeden de hareketle bu çalışmada neşredilen şehrengiz şairinin Gelibolulu olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır.

2. Gelibolu

Coğrafi olarak bir geçiş hattında olmasından dolayı tarih boyunca değişik milletlerin ilgi odağı olan şehrin, "Gelibolu" ismini nereden aldığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. İstanbul fethedilene kadar Ege ve Marmara kıyılarında varlık gösteren Türk beyliklerinin hedefinde olması Gelibolu'nun stratejik bir konumda olduğunu göstermektedir. I. Murat ve Yıldırım Bayezid döneminde Rumeli'ye yapılan fetihlerin geçiş noktası ve deniz üssü olarak işlev gören Gelibolu, 1376 yılından itibaren günümüze kadar vatan toprakları içerisinde kalmıştır. Özellikle Yıldırım Bayezid'in şehrin kesin olarak alınmasından sonra şehirde bulunan kaleyi faal hale getirerek iki kule yaptırması ve İstanbul'a giden sivil ticaret gemilerinin şehir limanına uğramasını zorunlu tutması şehrin bir ticaret merkezi haline gelmesinin önünü açmıştır. Şehrin XV. ve XVI. yüzyılda stratejik konumu İstanbul'un fethinin ardından azalsa da yine de bir geçiş hattında olması dolayısıyla önemini korumuştur. Gerek tahrir defterlerinde gerekse bölgeyi ziyaret eden seyyahların eserlerinde bölgenin ticaret merkezi olduğu ve gittikçe büyüyen bir şehir özelliğine sahip olduğu ifade edilmiştir. XVII. yüzyılda şehri gezen Evliya Çelebi, Gelibolu'nun güney, batı ve kuzey taraflarında kenar mahallelerin yer aldığını, Hisar içinde 300 evin bulunduğunu, hisar dışında 63 mahalle ve 700-800 evin bulunduğunu kayda geçirmiştir. Evliya Çelebi ayrıca 164 binanın cami, mescit, tekke ve zaviyeye ait olduğunu, kale içinde de Sultan Camii ile Ahmet Paşa Camii'nin yer aldığını ifade etmiştir (Emecen, 1996, 1-3).

⁵ Bkz. Halûk İpekten vd. *Sehî Beg - Heşt Bihîşt*; Namık Açıköz. *Riyâzî Muhammed Efendi - Riyâzî's-Şuara (Tezkireti's-Şuara)* <http://ekitap.kulturuzturizm.gov.tr/> [erişim tarihi: 10.10.2019]; M. Oğuzhan Kuşoğlu (2012). *Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'u'l-Havâs Adlı Eseri: İnceleme - Metin - Dizin*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Kültür tarihimiz açısından bakıldığında Gelibolu'nun stratejik konumu yanında önemli bir merkez olduğu da anlaşılmaktadır. İstanbul fethedilmeden önce, merkez üs niteliğindeki konumu nedeniyle devlet yöneticilerinin ve çevresinin buralarda ikamet etmesi sonucu iktisadî olarak canlanan şehir, sosyal ve kültürel anlamda da bir hareketlilik göstermiştir. Gelibolu'ya sadece yetiştirdiği şair sayısı itibarıyla bakıldığında İstanbul, Bursa, Edirne, Konya, Kastamonu, Bağdat gibi bugün dahi canlılığını ve varlığını sürdüren şehirlerin ardından sekizinci sırada yer almaktadır. Gelibolu'da yetişen Abdî, Ahmed Bîcan, Ahmedî, Azmî, Câmî, Gülâbî, Hasan Çelebi, Huzûrî, Müdâmî, Niyâzî, Sâbir, Sun'î, Surûrî, Tâbî, Vâhidî, Gelibolulu Mustafa Âlî, Vechî gibi şairlerin varlığı, şehrin kültür varlığına katkısını göstermesi bakımından önemlidir (İsen, 1988, 1).

Tarihçilerin ve seyyahların gözüyle anlatmaya çalıştığımız Gelibolu'nun, şairlerin penceresinden bakıldığında dünya üzerinde eşsiz bir yer ve güzelliğe sahip olduğunu görürüz. Şehrin o günlerine dair anlatılanlar, Gelibolu'nun insanda bıraktığı izlerin görülmesi açısından dikkat çekicidir. Gelibolulu Sun'î, dünya üzerinde kalınacak tek yerin Gelibolu olduğunu *Seyr idenlerde cihânı kimi gördüñ bih diye / Kalmaya şeh-i Geliboluda ey dil gelüp ol* (Gelibolulu Sun'î: Divan, G. 106/2) beytinde dile getirir. Bir dönem kaldığı şehir için *Beyânî-zâde Ayânî, Mâh-rûlarla Gelibolu yine tolmışdur / Gün gibi her birisi şöhr-i şeh olmuştur* (Beyânî-zâde Ayânî: G. 30/1) dizeleriyle Gelibolu'nun şöhret olacak kadar güzel sevgililerle dolu olduğunu anlatır. Her fırsatta Gelibolulu olduğunu dile getiren şair, tarihçi, bürokrat, aydınlarından biri olan Gelibolulu Mustafa Âlî şehri için yazdığı şehrengizinde, *Nazar kılsan akarken cûlarına / Değişmezdiñ behiştün sularına* (Gelibolulu Mustafa Âlî, Şehrengiz, b/33) beytiyle Gelibolu için cennet sularına değişilmeyecek kadar güzel suları olduğundan bahseder.

Şairlerin şiirlerinde övgüyle, eşsiz bir yer olarak anlattıkları Gelibolu için Vechî de *Şehrengîz'*inde aynı hissiyatı paylaşmaktadır. XVI. yüzyılın önemli kültür merkezlerinden bir olan Gelibolu için Vechî *Muhassal bî-bedel şeh-i mu'azzam / Buna inkâr bir kâr-ı mu'azzam* (b/12) ifadesinde şehrin eşsiz ve muazzam bir yer olduğunu, bunu inkar etmenin mümkün olmadığını dile getirir. Şehrin akarsularına bakanın bundan haz duyacağını *Be-gâyet hûbdur âb-ı revânı / Kişi bakdıka hazz eyler revânî* (b/1) beytinde, sularının gül gibi hoş kokulu; toprağının anber gibi değerli olduğunu da *Suyı cüllâb ü hâki 'anber-i hâm / Nazar kılsañ hisârı sîm ü ruhâm* (Şehrengiz: b/6) beytinde dile getirir. Vechî, Yıldırım Bayezid döneminde yeniden inşa edilen Gelibolu Kalesi için, *Hususâ kulesi irmiş hevâya / Niçe yeltene düşmen ol hevâya* (Şehrengiz: b/7) beytinde düşmanın erişemeyeceği kadar yüksek olduğundan bahseder. Benzeri Çin ülkesinde bile görülemeyecek bahçelerin güzelliğinden, her bahçede güllerin olduğundan ve yine bahçelerin meyvelerle dolu olduğundan bahseden Vechî bunu;

Öter kumrî vü bülbül bâğ içinde
Bu resme nağme olmaz bâğ-ı Çîn'de

Bu şehr olduğu için mîve-hâne
Nazar kılsañ tolıdur mîve h'vâne

beyitleriyle dile getirir. Buradan hareketle şairin tanıklık ettiği Gelibolu ile tarihçilerin ve seyyahların anlattığı Gelibolu'nun örtüştüğü görülmektedir.

3. Gelibolu Şehrengizi

Vechî tarafından kaleme alınan eser, şairin elimizde 1552 tarihli, bilinen tek nüshası olan divanında yer almaktadır. Yazma nüshanın bugün Tekirdağ olarak bilinen Rodosçuk'ta Mü'min-zâde Muhammed bin Muhammed tarafından beyaza çekildiği bilgisi yer almaktadır. Nüshanın sonunda yer alan Arapça "ferâğ kaydında" H.959 Şevval / M. 1552 Eylül-Ekim tarihi belirtilmiş olmasından ve şairin yaşam öyküsüne de bakıldığında *Şehrengîz'*in bu yıla yakın bir tarihte yazıldığı ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca metinde adı geçen ve bugün İstanbul'daki semte de adını veren Sultan Süleyman'ın veziri (Şehrengiz: b. 43-44) Kasım Paşa, bu şehrengizin yazıldığı yıl kışı Gelibolu'da geçirmiş (Şehrengiz: b. 15-16) ve şair de bu şehrengizi ona ithafen kaleme almıştır. Tarih kayıtlarına göre ömrünün son yıllarını Gelibolu'da geçiren ve 1553'te Gelibolu'da vefat eden Kasım Paşa, bu şiirin yazıldığı yıllarda hayatta olduğu gibi şiirde geçen ibarelere bakıldığında da Osmanlı ordusunda fiili olarak görev alan bir yüksek bürokrattır. Paşa'nın 1541'de emekli olduğuna bakılırsa (Sümer, 2001, 547) bu şiirin bu tarihten önce yazılmış olduğu da söylenebilir.

Bu tarih kayıtlarından hareketle Vechî'ye ait olan eserin Gelibolu için yazılan ilk şehrengiz olduğu da söylenebilir. Şehrengiz, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi Ağâh Sırrı Levend Kitapları numara 61-62'de kayıtlı olan Şehr-engîzler Mecmuası (yk. 43^a-44^b)'nda yer almaktadır. 46 beyitten oluşan eser, kırmızı cetvel içinde, 2 sütunlu, nesta'lik hatla yazılmıştır. Şehrengîz'de güzellerin tarif edildiği beyitlerden önce başlıklar için yer ayrılmışsa da herhangi bir isim yazılmamıştır.

Şekil özellikleri bakımından şehrengiz türünün "münâcât, sebab-i telif, güzeller övgüsü ve hatime"den oluştuğu bilinmektedir. Gelibolu Şehrengîz'i de şehir tasviri, güzeller tasviri ve hatime bölümlerinden oluşmaktadır. Şehrengizlerde, türün kendisine özgü bir münacata sahip olduğu bilinmektedir. Fakat Gelibolu Şehrengîz'inde türe özgü münâcât ve sebab-i telif bölümü bulunmadığı için Vechî'nin eserinin baştan eksik olduğu düşünülse de (Levend, 1957, 35) mukaddime bölümü olmaksızın doğrudan güzellerden söz edildiği başkaca da örneklerin bulunması dolayısı ile Vechî'nin eserinin eksik olmadığı düşüncesindeyiz.

Şehrengîz'in giriş bölümünde yer alan 21 beyitlik şehir övgüsü içinde, Gelibolu'nun sularının hoş kokusundan, bahçelerinin güzelliğinden, kalesinin etkileyici büyüklükteki özelliğinden ve Kasım Paşa'nın Gelibolu için yaptıklarından söz edilir. Vechî Gelibolu'nun 10 güzelini 20 beyitle anlatmıştır. Her birini ikişer beyitle tarif ettiği on güzelin dokuzunun ismi/mesleği/lakabı/atası gibi ayrıntılara yer verilirken birisinin yalnızca ismi verilmiştir. Şehrengizlerin en belirgin özelliklerinden biri olan meslekler bu eserde de yer almaktadır. Kişi sayısının az olması nedeniyle şair Gelibolu'daki üç mesleğe yer vermiştir. Söz konusu mesleklerle ilişkileri bağlamında sadece Acem-zade olan Bayram'ın "hâce" olduğu belirtilmiş geri kalan güzellerin baba meslekleri yahut sadece ata isimleri verilerek Şehrengîz'in güzeller bölümü tamamlanmıştır. Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) muhtevanın daha iyi anlaşılabilmesi için Şehrengîz'de yer alan güzellerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

Beyit Sayısı	Adı	Lakabı-Atası	Mesleği
2	Yusuf	Ali Bey oğlu	-
2	Hasan	Hüseyin oğlu	-
2	Memi Şah	Kethüda oğlu	-
2	Muhammed	Kapıcı oğlu	-
2	Memi Şah	İbn-i Hüseyin	-
2	Ali Beg	Rüstem oğlu	-
2	Ahmed	Rüstem oğlu	-
2	Bayram	Acem-zâde	Hâce
2	Yusuf	Oruç oğlu	-
2	Ali	Turgud-zâde	-

Tablo 1: Gelibolu Şehrengîz'i içerisinde yer alan güzeller ile ilgili bilgiler.

Şair, 20 beyitlik güzeller övgüsünün ardından son 5 beyitte, güzeller övgüsünün sona erdiğini, Sultan Süleyman'ın vezirinin muzaffer olmasını ve düşmanlarının kahrolmasını ve duasının kabul olmasını isteyerek eserini tamamlar.

Sonuç

Kültürel ve iktisadî gelişmişliğin beraberinde edebi yahut sanatsal üretimleri artırdığı gerçeğinden hareketle şehrengizi yazılan şehirlerin bu özelliklere sahip canlı şehirler olduğu göze çarpmaktadır. Söz konusu bu durum Gelibolu için de geçerlidir. Konumu itibarıyla stratejik bir yerde duran Gelibolu'nun XVI. yüzyılda kendisine şehrengiz yazılacak kadar canlı bir yerleşim yeri olduğu görülmektedir.

Gelibolu Şehrengîzi, klasik şehrengiz kurgusuyla yazılmıştır. Gelibolu için yazılmış ilk şehrengiz olan Vechî'nin eseri diğerlerine kıyasla kısa örneklerden biridir. Diğer şehrengizlere kıyasla az sayıda meslek bulunduran eserde; kethüda, kapıcı ve tacir mesleklerine yer verilmiştir. XVI. yüzyıl klasik dönem şairleri arasında sayılan Vechî'nin, yayımlanmış nazire mecmualarındaki şiirleri dışında, çeviri yazıya aktarılmamış divanı bulunmaktadır. Bu çalışma ile Gelibolu için yazılan ilk şehrengiz örneğinin ilmî çalışmalara katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Gelibolu Şehrengîzi

mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

- 43^a
1. Be-ğâyet hûbdur âb-ı revânı
Kişi baķduķca hazz eyler revânî
 2. Varursañ seyr için bir merğzâre
Gelüp feryâd ider her murğ-ı zâre
 3. Öter kumrî vü bülbül bâğ içinde
Bu resme nağme olmaz bâğ-ı Çin' de
 4. Bu şehir olduğı için mîve-hâne
Nazar kılsañ tolidur mîve hvâne
 5. Olup her ravzanuñ bir gülsitâni
Giyer kemhâyı güller gülsitâni
 6. Şuyı cüllâb ü hâki 'anber-i hâm
Nazar kılsañ hişârı sîm ü ruğâm
 7. Huşûşâ kullesi irmiş hevâya
Niçe yiltene düşmen ol hevâya
 8. Taşından bir gümüş kandîle beñzer
İçi toptolu dür kand' ile beñzer
 9. Leb-i deryâsı hüd câna ferağ-bağş
Buña çok düşmiş olduķda ferağ bağş

10. Varurlar seyr için anda güzeller
Görür aşıkları garrâ güzeller
11. Girüp deryâya oynar sîm-tenler
Açılır aq göğüsler sîm tenler
12. Muhaşşal bî-bedel şeh-r-i mu‘azzam
Buña inkâr bir kâr-ı mu‘azzam
13. İçinde var melek-şüret şanemler
Tapar anlara deyr içre şanemler
14. Görüp şeh-r içre bir hoş yâr-ı cânı
Kişinüñ tende qalmaz yarı cânı
15. Bu yıl hod Hazret-i Pâşâ-yı Kâsım
Ki oldur kullara ezrâkı kâsım
16. Sa‘âdet birle kısladı içinde
Müşerref kıldı taşın da için de
17. İlâhî menzile irgür bu mâhı
Sa‘âdet birle geçsün sâl ü mâhı
- 43^b 18. Olup begler hemîşe anı bende
Olam kemter beg işiginde ben de
19. Keremle luftı halkı ise ‘âdet
Başından gitmesün tâc-ı sa‘âdet
20. Nazar kıldı keremden ben garîbe
Anuñçündür bu elfâz-ı garîbe
21. Çü şeh-rün vaşfı irdi intihâya
Yazılsun vaşf-ı hûbân bî-nihâye
22. Bugün ser defter-i hûbân **Şâhî**
‘Alî Beg oğlu Yûsuf hüsni şâhı
23. Ümîd olan vefâdur ol güzelden
Nice bir ağlayup çıqa göz elden
24. Birisi şol **Hüseyn oğlu Hasan**’dur
Boyı serv-i revân hüsni hasendür
25. Gören taşsîn ider zîbâ cemâlin
İl anı harc ider dünyâca mâlın
26. Birisi **Kethudâ oğlu Memi Şâh**
Gönül mülkinde şimdi ol durur şâh

27. Didüm vaşlına ol şühun bahā ne
Didiler kim gerek aña bahāne
28. **Çapucı oğlı birisi Muħammed**
Mu‘ini olsun Allāh ü Muħammed
29. Vefāsi ‘āşıkına her dem olsun
İlāhî her demi yüz biñ dem olsun
- 44^a 30. Birisidür Memi **Şāh ibn-i Ğusrev**
Lebi şîrîn özi pür-süz Ğusrev
31. Gönül Ferhād-veş āvāresidür
Sürüp yüz işigine varesidür
32. Biri **Rüstem Beg ođlı Beg ‘Alî’**dür
Şadef içinde şankim bu ‘Alî’dür
33. Nażar kılsañ yūzi bedr aya benzer
Şu kim sevmez anı bed-rāya benzer
34. Çarındaş’ **Aħmed** ol şüh-ı cefākār
Ele mihr ü vefā aña cefā kār
35. Gözümüze görünmez çün müdāmî
Lebi yādına çekerüz müdāmı
36. **‘Acem-zāde birisi Hvāce Bayram**
İrüp vaşlına ide ħvāce bayram
37. Kitāb-ı nāz oğur yazar mişālî
Çara gözlüler içre yoğ mişālî
38. **Oruç ođlı birisi ismi Yūsuf**
Var ise anda vardur ħüsn-i Yūsuf
39. Gönül mısrında sultāndur ħayālî
Ħayāline kimün ire ħayālî
40. **‘Alî’**dür birisi **Turgud-zāde**
Metā‘-ı vaşlımı koysa mezāde
41. Aña cān ile gönüm müşteridür
‘Aceb almaz mı bulsa müşterî dür
- 44^b 42. Bi-ħamdi’llāh ki bu medħ oldu āħir
Çabül ola du‘āmuz evvel āħir
43. İlāhî Ħazret-i Pāşā hemişe
Mużaffer-fer ola Pāşā hemişe

44. Olup Sultân Süleymân'ın vezîri
Ri'âyet ide her bâlâ vü zîri
45. İki 'âlemde yâ Rab ber-murâd it
'Adûsın kâhrın ile nâ-murâd it
46. İlâhî VECHİNÜN budur du'âsı
Ki kâpuñda kâbûl ola du'âsı

Ferâğ Kaydı⁶

"Bu nüsha, Hicrî 959 Şevvâl'inde (M. Eylül-Ekim 1552) Mü'min-zâde Muḥammed bin Muḥammed (Allâh onun günahlarını bağışlasın ve hatalarını örtsün) eliyle Rodoscuk beldesinde istinsah edilmiştir."

KAYNAKÇA

- Aksoyak, İbrahim Hakkı (2015). Vechî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*,
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7586> erişim tarihi: 07.06.2019.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (1996). Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Gelibolu Şehrengizi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 3, s. 157-176.
- Deliçay, Mustafa İzzet (1936). *Türk Edebiyatında Şehrengizler*. Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Emecen, Feridun (1996). Gelibolu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (c. 14. ss. 1-6). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sehî Beg (2017). Heşt Bihişt, haz. Haluk İpekten vd., <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html> erişim tarihi: 15.06.2019.
- İsen, Mustafa (1988). *Gelibolulu Mustafa Ali*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Koç, Munise (2017). Vechî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*,
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7844> erişim tarihi: 07.06.2019.
- Köksal, M. Fatih (2012). Edirneli Nazmî, Mecma'u'n-Nezâ'ir. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-195954/mecmaun-nezair-edirneli-nazmi.html> [erişim tarihi: 07.06.2019].
- Köksal, M. Fatih (2013). Vechî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*,
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=344> erişim tarihi: 07.06.2019.
- Kuşoğlu, M. Oğuzhan (2012). Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecma'u'l-Havâs Adlı Eseri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Levend, Ağah Sırrı (1957). *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Sevgi, Ahmet (2015). Beyânî-zâde Ayânî'nin Gazelleri. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. S. 34, s. 89-122.
- Sümer, Faruk (2001). Kâsım Paşa, Güzelce. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (c.24, ss. 547) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Vechî (Gelibolulu) (1552). *Şehr-engîz-i Gelibolu*. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi M. Seyfettin Özege Nadir Eserler Salonu, ASL 61-62 (yk. 1a-43a).
- Yakar, Halil İbrahim (2009). *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-204115/gelibolulu-suni-divani.html> erişim tarihi: 11.06.2019.

⁶ Yazmadaki Arapça kaydın tercümesidir.